maale, kust ta Läänemaa aadli poolt rahusobitamiseks Ivan Julma juurde saadetud esindajatega Moskva satub ja seal peale mõningaid vahejuhtumusi tsaari teenistusse astub; lööb Liivi palgasõdurite eesotsas Krimmi khaani Dewlet Girei vägesid Oka ääres (1572), põgeneb Wiini, veedab siis mitu a. (kuni 1579) kun. Friedrich II õuemarssalina Kopenhaagenis, vaheajal Danzigi linna kaitset Stefan Bathory (vt.) vastu juhatades; aa. 1579—84 on F. Taani asevalitseja Saaremaal, talitades seal peaaegu iseseisvalt, kuna tal kuninga täielik usaldus. Kuninga loaga võtab ta osa Stefan Bathory sõjakäikudest venelaste vastu (1580—81); F.-i kui osavat sõjameest kõrgelt hinnates teeb Poola kuningas talle ettepaneku kestvalt Poola teenistusse astuda. F. kahtleb, kuid kui pärast hertsog Magnuse (vt.) surma (1583) Taani ja Poola vahekord Pilteni omamisküsimuse tõttu teravaks muutub ja kun. Friedrich II F.-i põhjendatult poolasõbralikkuses hakkab kahtlustama, on F. a. 1584 sunnitud Saaremaalt lahkuma, saab Võnnu vojevoodaks, suudab peale St. Bathory surma (1586) võita viimase järeltulija Sigismund III usalduse ja teotseb pikemat aega Poola ametnikuna Liivimaal. A. 1598, mil Poola ja Rootsi vahel sõda puhkeb, võtab F. osa võitlusist Rootsis ja rootslaste tagasitõrjumisest Liivimaalt aa. 1601—1602 ning langeb Viljandi piiramisel 17. V 1602. — F.-is, tüübilises ja andekamas Liivimaa palgasõdurite juhis ning isamaata juhtumusteotsijas, kajastub rahutu XVI a. s. vaim kõigi oma pahede ja voorustega.

Th. Schiemann, Charakterköpfe und Sittenbilder a. d. balt. Gesch. (1877), lk. 49—76; (M. Körber) Bausteine zu einer Geschichte Oesels (1885), lk. 245—54.

R. K.

FARENSBACH, Wolmar, sõdur, diplomaat, eelmise poeg, sünd. (arvat.) 9. II 1586 Neuenburgis Kuramaal. Lõpetanud luteriusu kooli Tartus, sai F. Poola ohvitseriks. A. 1608 oli ta Riia lossi komandandiks ja sai a. 1611 Liivimaa kuberneriks. Pihkva piiramise ajal 1615. a. pidas ta salajasi läbirääkimisi rootslastega ja lubas järgm. a. loovutada Dünamünde kun. Gustav Adolfile, võttes 1617. a. rootsi vägesid lossi, kuid kavatsus jäi teostamata. F. oli lubanud üle minna Rootsi teenistusse, kuid loobus jesuiitide mõjul sellest kavatsusest ja andis Dünamünde sügisel 1617 lõplikult poolakate kätte. 1620. a. türklaste kätte vangi langenud, peeti teda kolm a. kinni, selle järel oli ta Siebenbürgeni, Veneetsia ja Prantsusmaa teenistuses. Sügisel 1628 oli ta Rootsi saadikuks Siebenbürgenis, kuid ei püsinud Rootsi teenistuses. Hiljemini oli ta Prantsusmaal ja võttis 1632. a. osa Hispaania plaanidest Rootsi vastu. Juba järgm. a. oli ta valmis äraandlikul teel andma Ingolstadti rootslastele, kuid plaan tuli ilmsiks ja F. vangistati ning hukati Regensburgis 21. V 1633 ukj. F. on kõige tüübilisemaid 30-a. sõja õnneküttе, kelle teguviis tugib kõikidest moraali reeglitest vabale egoismile.

Nord. Familjeb. VII (1907); E. u. A. Seraphim, Aus der Kurl. Vergangenheit (1893); P. Sondén, Sv. hist. tidskr. 1894; N. Ahnlund, Storhetstidens gryning. Gestalter och händelser (1918).

A. R. C.

FEUEREISEN, Arnold, sünd. 23. VII 1868, õppis 1887—93 Tartu ülikoolis ajalugu, 1898 mag. hist., R. Hausmanni õpilane; töötas Tartu, Tallinna, Narva, Riia, Lüübeki, Moskva, Stokholmi ja Kopenhaageni arhiivides, uurides eriti Rootsi ajajärku Baltimaade ajaloos; 1902—07 Tartu, alates 1907 Riia linna arhivaar, 1911. a. alates ka Riia Aj. ja Muins. S.-i esimees. — F. pühendas end peamiselt Balti ajaloo-uurimise organiseerimis-ülesandeile. Temale võlgnevad tänu vahendita edu eest arhiiviasjandus, arheoloogia, mälestusmärkide kaitse kui ka rida spetsiaalseid teadusl. väljaandeid; samas suunas teotses F. X arheol. kongressil 1896 ja I balti ajaloolaste päeval 1908 Riias, XV arheol. kongr. Novgorodis 1911, II balti ajaloolaste päeval Tallinnas 1912 jne. F.-i enda teadusl. töist võiks siinkohal mainida: »Die Livländ. Gesch.-Literatur« 1902—07 (Winkelmanni *Bibl. Liv. Hist.* jätk), »Die Anfänge des Denkmalschutzes in Schweden u. Livland« ja »Das Balt. Archivwesen« (I ajalool. päeva aruandes, Riia, 1909), »Ein Notstand d. Balt. Archivwesens« (II ajalool. päeva aruanne, ka eritrükis, 40 lk.), »Denkschr. üb. d. Notwendigkeit einer Organisation d. archäol. Forsch. in d. Ostseeprov.« (Balt. Studien, Riga, 1914; ka eritr.); »Der Buchdrucker M. G. Grenzius u. die Begründung der »Dörptschen Zeitung« (Verh. GEG XXI, 1).

E. Seuberlich, Stammtaf. Deutschbalt. Geschl. I, Riga, 1924, lk. 96 j.

L. A.

FILARET, Dimitri Grigori p. Humilevski (Konobejevski), Riia kreeka-katoliku usu piiskopp 1841.—48. a., sünd. 23. X 1805 preestri pojana Tambovi kub. Satski mk. Konobejevi k., surn. Černigovi ppiiskopina 9. VIII 1866. — F. õppis Tambovi preestriteseminaris ja 1826—30 Moskva vaimulikus akadeemias, astus samal ajal mungaseisusesse Filareti nime all, jäeti akadeemia juurde, sai 1832. a. akadeemia õppejõuks ja 1835. a. akadeemia rektoriks. Oma mitmekesise tegevuse kõrval uuris F. vene kiriku ajalugu ja edendas teadusliku töö tegemist ka enda